

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ
της 11ης Ιανουαρίου 2000 *

Στην υπόθεση C-285/98,

που έχει ως αντικείμενο αίτηση του Verwaltungsgericht Hannover (Γερμανία) προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρου 234 ΕΚ), με την οποία ζητείται, στο πλαίσιο της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου μεταξύ

Tanja Kreil

και

Bundesrepublik Deutschland,

η έκδοση προδικαστικής αποφάσεως ως προς την ερμηνεία της οδηγίας 76/207/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 9ης Φεβρουαρίου 1976, περί της εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως ανδρών και γυναικών, όσον αφορά την πρόσβαση σε απασχόληση, την επαγγελματική εκπαίδευση και προώθηση και τις συνθήκες εργασίας (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/002, σ. 70), ιδίως δε του άρθρου 2 της οδηγίας αυτής,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ,

συγκείμενο από τους G. C. Rodríguez Iglesias, Πρόεδρο, J. C. Moitinho de Almeida και L. Sevón, προέδρους τμήματος, P. J. G. Kapteyn, C. Gulmann, J.-P. Puissochet (εισηγητή), G. Hirsch, H. Ragnemalm και M. Wathelet, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: A. La Pergola
γραμματέας: L. Hewlett, υπάλληλος διοικήσεως,

λαμβάνοντας υπόψη τις γραπτές παρατηρήσεις που κατέθεσαν:

— η T. Kreil, εκπροσωπούμενη από τον J. Rothardt, δικηγόρο Soltau,

— η Γερμανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους W.-D. Plessing, Ministerialrat στο Ομοσπονδιακό Υπουργείο Οικονομίας, και C.-D. Quassowski, Regierungsdirektor στο ίδιο Υπουργείο,

— η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τον J. Grunwald, νομικό σύμβουλο,

έχοντας υπόψη την έκθεση ακροατηρίου,

αφού άκουσε τις προφορικές παρατηρήσεις της T. Kreil, εκπροσωπούμενης από τον J. Rothardt, της Γερμανικής Κυβερνήσεως, εκπροσωπούμενης από τον C.-D. Quas-

sowski, της Ιταλικής Κυβερνήσεως, εκπροσωπούμενης από τον D. Del Gaizo, avvocato dello Stato, της Κυβερνήσεως του Ηνωμένου Βασιλείου, εκπροσωπούμενη από τον J. E. Collins, Assistant Treasury Solicitor, επικουρούμενο από τον N. Fleming, QC, και της Επιτροπής, εκπροσωπούμενης από τον J. Grunwald, κατά τη συνεδρίαση της 29ης Ιουνίου 1999,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 26ης Οκτωβρίου 1999,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- ¹ Με διάταξη της 13ης Ιουλίου 1998, που περιήλθε στο Δικαστήριο στις 24 Ιουλίου 1998, το Verwaltungsgericht Hannover υπέβαλε, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρου 234 ΕΚ), προδικαστικό ερώτημα σχετικά με την ερμηνεία της οδηγίας 76/207/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 9ης Φεβρουαρίου 1976, περί της εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως ανδρών και γυναικών, όσον αφορά την πρόσβαση σε

απασχόληση, την επαγγελματική εκπαίδευση και προώθηση και τις συνθήκες εργασίας (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/002, σ. 70, στο εξής: οδηγία), ιδίως δε του άρθρου 2 της οδηγίας αυτής.

- 2 Το ερώτημα αυτό ανέκυψε στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ της T. Kreil και της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, λόγω αρνήσεως προσλήψεως της ενδιαφερομένης στην Bundeswehr για να απασχοληθεί στην υπηρεσία επιδιορθώσεως (ηλεκτρομηχανική όπλων).

Το νομικό πλαίσιο

- 3 Το άρθρο 2, παράγραφοι 1 και 3, της οδηγίας ορίζει τα εξής:

«1. Κατά την έννοια των κατωτέρω διατάξεων, η αρχή της ίσης μεταχείρισεως συνεπάγεται την απουσία κάθε διακρίσεως που βασίζεται στο φύλο είτε άμεσα είτε έμμεσα, σε συσχετισμό, ιδίως, με την οικογενειακή κατάσταση.

2. Η παρούσα οδηγία δεν θίγει την ευχέρεια που έχουν τα κράτη μέλη να αποκλείουν από το πεδίο εφαρμογής της τις επαγγελματικές δραστηριότητες και, ενδεχομένως, την

εκπαίδευση που απαιτείται για την πρόσβαση σ' αυτές, εφ' όσον λόγω της φύσεως ή των συνθηκών ασκήσεώς τους, το φύλο συνιστά παράγοντα αποφασιστικής σημασίας.

3. Η παρούσα οδηγία δεν θίγει τις διατάξεις που αφορούν την προστασία της γυναίκας, ιδίως όσον αφορά την εγκυμοσύνη και την μητρότητα.»

4 Κατά το άρθρο 9, παράγραφος 2, της οδηγίας, «τα κράτη μέλη προβαίνουν περιοδικά στην εξέταση των επαγγελματικών δραστηριοτήτων που αναφέρονται στο άρθρο 2, παράγραφος 2, προκειμένου να κρίνουν, λαμβάνοντας υπόψη την κοινωνική εξέλιξη, αν δικαιολογείται η διατήρηση των εν λόγω εξαιρέσεων. Τα κράτη μέλη ανακοινώνουν στην Επιτροπή το αποτέλεσμα της εξετάσεως αυτής».

5 Δυνάμει του άρθρου 12a του Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland (θεμελιώδους νόμου της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας):

«1) Οι άνδρες υποχρεούνται, από της συμπληρώσεως του δεκάτου ογδόου έτους της ηλικίας, να υπηρετήσουν στις ένοπλες δυνάμεις, στην Ομοσπονδιακή Αστυνομία των συνόρων ή σε οργανισμό αστικής προστασίας.

(...)

4) Εάν, σε περίπτωση καταστάσεως άμυνας, οι ανάγκες σε πολιτικές υπηρεσίες των αστικών υγειονομικών κέντρων και των μόνιμων στρατιωτικών νοσοκομείων δεν μπορούν να καλυφθούν επί εθελούσιας βάσεως, οι γυναίκες ηλικίας 18 έως 55 ετών μπορούν να τοποθετηθούν στις υπηρεσίες αυτές με νόμο ή δυνάμει νόμου. Σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να εκτελέσουν ένοπλη υπηρεσία».

6 Οι δυνατότητες προσβάσεως των γυναικών στις στρατιωτικές θέσεις της Bundeswehr διέπονται κυρίως από το άρθρο 1, παράγραφος 2, του Soldatengesetz (νόμου περί στρατιωτικών, στο εξής: SG) και από το άρθρο 3a του Soldatenlaufbahnverordnung (κανονιστικής αποφάσεως περί της εξελίξεως της σταδιοδρομίας των στρατιωτικών, στο εξής: SLV), κατά τα οποία οι γυναίκες μπορούν να προσληφθούν μόνο βάσει εθελοντικής κατατάξεως και να τοποθετηθούν αποκλειστικά στις υγειονομικές υπηρεσίες και στα σώματα στρατιωτικής μουσικής.

Η διαφορά της κύριας δίκης

7 Η T. Kreil, η οποία έχει ειδίκευση ηλεκτρονικού εφαρμοστή, υπέβαλε το 1996 υποψηφιότητα για εθελοντική κατάταξη στην Bundeswehr, εκφράζοντας την επιθυμία να

απασχοληθεί στην υπηρεσία επιδιορθώσεων (ηλεκτρομηχανική όπλων). Η αίτησή της απορρίφθηκε από το κέντρο προσλήψεων, κατόπιν δε από την κεντρική διοίκηση του προσωπικού της Bundeswehr, για τον λόγο ότι ο νόμος απέκλειε τις γυναίκες από τις στρατιωτικές θέσεις που συνεπάγονται τη χρήση όπλων.

- 8 Η ενδιαφερομένη άσκησε προσφυγή ενώπιον του Verwaltungsgericht Hannover (διοικητικού πρωτοδικείου Αννοβέρου), υποστηρίζοντας μεταξύ άλλων ότι η απόρριψη της υποψηφιότητάς της για λόγους που στηρίζονται αποκλειστικά στο φύλο ήταν αντίθετη προς το κοινοτικό δίκαιο.
- 9 Επειδή έκρινε ότι η λύση της διαφοράς καθιστούσε αναγκαία την ερμηνεία της οδηγίας, το Verwaltungsgericht Hannover αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Συνιστά παράβαση της οδηγίας 76/207/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 9ης Φεβρουαρίου 1976 — ιδίως του άρθρου 2, παράγραφος 2, της οδηγίας αυτής — η ρύθμιση του άρθρου 1, παράγραφος 2, τρίτο εδάφιο, του Soldatengesetz (νόμου περί στρατιωτικών), όπως ισχύει από τις 15 Δεκεμβρίου 1995 (*BGBI.* I, σ. 1737), τροποποιηθέντος προσφάτως με τον νόμο της 14ης Δεκεμβρίου 1997 (*BGBI.* I, σ. 2846), και του άρθρου 3α της Soldatenlaufbahnverordnung (κανονιστικής αποφάσεως περί της εξελίξεως της σταδιοδρομίας των στρατιωτικών), όπως ισχύει βάσει της δημοσιεύσεως της 28ης Ιανουαρίου 1998 (*BGBI.* I, σ. 326), κατά την οποία οι γυναίκες μπορούν, βάσει εθελοντικής κατατάξεως στις ένοπλες δυνάμεις, να τοποθετηθούν μόνο στις υγειονομικές υπηρεσίες ή στα σώματα στρατιωτικής μουσικής, αποκλείονται όμως σε κάθε περίπτωση από τις θέσεις που συνεπάγονται τη χρήση όπλων;»

Επί του προδικαστικού ερωτήματος

- 10 Με το ερώτημα αυτό, το αιτούν δικαστήριο ερωτά, κατ' ουσίαν, αν η οδηγία απαγορεύει την εφαρμογή εθνικών διατάξεων, όπως οι διατάξεις του γερμανικού δικαίου, οι οποίες

αποκλείουν τις γυναίκες από τις στρατιωτικές θέσεις που συνεπάγονται τη χρήση όπλων και επιτρέπουν μόνον την πρόσβασή τους στις υγειονομικές υπηρεσίες και στα σώματα στρατιωτικής μουσικής.

- 11 Η Τ. Kreil υποστηρίζει ότι ο αποκλεισμός αυτός συνιστά άμεση δυσμενή διάκριση, αντίθετη προς την οδηγία. Θεωρεί ότι δεν επιτρέπεται, από πλευράς κοινοτικού δικαίου, ένας νόμος ή μια κανονιστική απόφαση να απαγορεύουν στις γυναίκες την πρόσβαση στο επάγγελμα που επιθυμούν να ασκήσουν.
- 12 Η Γερμανική Κυβέρνηση φρονεί, αντιθέτως, ότι οι επίμαχες διατάξεις του SG και της SLV, οι οποίες συνάδουν προς τον συνταγματικό κανόνα που απαγορεύει στις γυναίκες την εκτέλεση ένοπλης υπηρεσίας, δεν αντιβαίνουν προς το κοινοτικό δίκαιο. Κατά την κυβέρνηση αυτή, αφενός, το κοινοτικό δίκαιο δεν διέπει, κατ' αρχήν, τα ζητήματα άμυνας, τα οποία περιλαμβάνονται στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής και της κοινής ασφάλειας και εξακολουθούν να ανήκουν στη σφαίρα κυριαρχίας των κρατών μελών. Αφετέρου, ακόμη και αν υποθεθεί ότι η οδηγία μπορεί να εφαρμοστεί στις ένοπλες δυνάμεις, οι επίμαχες εθνικές διατάξεις, οι οποίες περιορίζουν την πρόσβαση των γυναικών σε ορισμένες θέσεις στην Bundeswehr, μπορούν να δικαιολογηθούν δυνάμει του άρθρου 2, παράγραφοι 2 και 3 της οδηγίας.
- 13 Η Ιταλική Κυβέρνηση και η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, οι οποίες διατύπωσαν προφορικές παρατηρήσεις, υποστηρίζουν, κατά κύριο λόγο, ότι οι αποφάσεις που αφορούν την οργάνωση και τη μαχητική ικανότητα των ενόπλων δυνάμεων δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας. Επικουρικώς, ισχυρίζονται ότι το άρθρο 2, παράγραφος 2, της οδηγίας παρέχει τη δυνατότητα δικαιολογήσεως, σε ορισμένες περιπτώσεις, του αποκλεισμού των γυναικών από την υπηρεσία στις μάχιμες μονάδες.

- 14 Η Επιτροπή θεωρεί ότι η οδηγία, η οποία έχει εφαρμογή στις εργασιακές σχέσεις στη δημόσια υπηρεσία, εφαρμόζεται στις εργασιακές σχέσεις στις ένοπλες δυνάμεις. Φρονεί ότι το άρθρο 2, παράγραφος 3, της οδηγίας δεν μπορεί να δικαιολογήσει μεγαλύτερη προστασία των γυναικών από κινδύνους που αφορούν τους άνδρες και τις γυναίκες κατά τον ίδιο τρόπο. Όσον αφορά το ζήτημα κατά πόσον η απασχόληση που ζητεί η T. Kreil αποτελεί τμήμα των δραστηριοτήτων των οποίων η φύση ή οι συνθήκες ασκήσεως απαιτούν, ως παράγοντα αποφασιστικής σημασίας, υπό την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 2, της οδηγίας, να ασκούνται από άνδρες και όχι από γυναίκες, στο αιτούν δικαστήριο εναπόκειται, κατά την Επιτροπή, να απαντήσει συναφώς, τηρουμένης της αρχής της αναλογικότητας και λαμβανομένου υπόψη του περιθωρίου εκτιμήσεως που διαθέτει κάθε κράτος μέλος ανάλογα με τις ιδιομορφίες του και τον προοδευτικό χαρακτήρα της θέσεως σε εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως μεταξύ ανδρών και γυναικών.
- 15 Κατ' αρχάς, όπως τόνισε το Δικαστήριο στη σκέψη 15 της αποφάσεως της 26ης Οκτωβρίου 1999, C-273/97, Sirdar (Συλλογή σ. I-7403), απόκειται στα κράτη μέλη, τα οποία πρέπει να θεσπίσουν τα κατάλληλα μέτρα για την προάσπιση της εσωτερικής και εξωτερικής τους ασφαλείας, να λάβουν τις αποφάσεις που αφορούν την οργάνωση των ενόπλων δυνάμεών τους. Εξ αυτού δεν συνάγεται, ωστόσο, ότι οι αποφάσεις αυτές πρέπει να εκφεύγουν εντελώς του πεδίου εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου.
- 16 Πράγματι, όπως έχει ήδη διαπιστώσει το Δικαστήριο, η Συνθήκη μόνο στα άρθρα 36, 48, 56, 223 (νυν, κατόπιν τροποποίησης, άρθρα 30 ΕΚ, 39 ΕΚ, 46 ΕΚ και 296 ΕΚ) και 224 (νυν άρθρο 297 ΕΚ), τα οποία αφορούν εξαιρετικές και σαφώς προσδιορισμένες περιπτώσεις, προβλέπει τη δυνατότητα παρεκκλίσεων σε περίπτωση καταστάσεων ικανών να απειλήσουν τη δημόσια ασφάλεια. Δεν μπορεί να συναχθεί από τα άρθρα αυτά η ύπαρξη γενικής και εγγενούς στη Συνθήκη επιφυλάξεως εξαιρούσας από το πεδίο εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου όλα τα μέτρα που λαμβάνονται για τη δημόσια ασφάλεια. Η αναγνώριση της υπάρξεως γενικής επιφυλάξεως, εκτός των συγκεκριμένων προϋποθέσεων που θέτουν οι διατάξεις της Συνθήκης, θα μπορούσε να θίξει τον δεσμευτικό χαρακτήρα και την ομοιόμορφη εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου (βλ., στο

πνεύμα αυτό, τις αποφάσεις της 15ης Μαΐου 1986, 222/84, Johnston, Συλλογή 1986, σ. 1651, σκέψη 26, και Sirdar, προπαρατεθείσα, σκέψη 16).

- 17 Η έννοια της δημόσιας ασφάλειας, κατά τα άρθρα της Συνθήκης που παρατίθενται στην προηγούμενη σκέψη, καλύπτει τόσο την εσωτερική ασφάλεια ενός κράτους μέλους, όπως στη διαφορά της κύριας δίκης επί της οποίας εκδόθηκε η προπαρατεθείσα απόφαση Johnston, όσο και την εξωτερική ασφάλειά του, όπως στη διαφορά της κύριας δίκης επί της οποίας εκδόθηκε η προπαρατεθείσα απόφαση Sirdar (βλ., στο πνεύμα αυτό, αποφάσεις της 4ης Οκτωβρίου 1991, C-367/89, Richardt και «Les Accessoires Scientifiques», Συλλογή 1991, σ. I-4621, σκέψη 22, της 17ης Οκτωβρίου 1995, C-83/94, Leifer κ.λπ., Συλλογή 1995, σ. I-3231, σκέψη 26, και Sirdar, προπαρατεθείσα, σκέψη 17).
- 18 Εξάλλου, ορισμένες από τις παρεκκλίσεις που προβλέπει η Συνθήκη αφορούν μόνον τους κανόνες περί της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων, των προσώπων και των υπηρεσιών και όχι τις κοινωνικές διατάξεις της Συνθήκης, στις οποίες εμπίπτει η αρχή της ίσης μεταχείρισεως μεταξύ ανδρών και γυναικών, την οποία επικαλείται η T. Kreil. Κατά παγία νομολογία, η αρχή αυτή έχει γενικό περιεχόμενο και η οδηγία έχει εφαρμογή στις εργασιακές σχέσεις στον δημόσιο τομέα (βλ. αποφάσεις της 21ης Μαΐου 1985, 248/83, Επιτροπή κατά Γερμανίας, Συλλογή 1985, σ. 1459, σκέψη 16, της 2ας Οκτωβρίου 1997, C-1/95, Gerster, Συλλογή 1997, σ. I-5253, σκέψη 18, και Sirdar, προπαρατεθείσα, σκέψη 18).
- 19 Επομένως, η οδηγία έχει εφαρμογή σε μία περίπτωση, όπως αυτή της διαφοράς της κύριας δίκης.
- 20 Πρέπει, στη συνέχεια, να υπομνηστεί ότι, δυνάμει του άρθρου 2, παράγραφος 2, της οδηγίας, τα κράτη μέλη έχουν την ευχέρεια να αποκλείουν από το πεδίο εφαρμογής της εν λόγω οδηγίας τις επαγγελματικές δραστηριότητες για τις οποίες, λόγω της φύσεως ή των συνθηκών ασκήσεώς τους, το φύλο συνιστά παράγοντα αποφασιστικής σημασίας, αλλά υπενθυμίζεται ότι η διάταξη αυτή, ως παρέκκλιση από ατομικό δικαίωμα που καθιερώνει η οδηγία, πρέπει να ερμηνεύεται στενώς (βλ. προπαρατεθείσες αποφάσεις Johnston, σκέψη 36, και Sirdar, σκέψη 23).

- 21 Έτσι, το Δικαστήριο αναγνώρισε, επί παραδείγματι, ότι το φύλο μπορεί να αποτελεί παράγοντα αποφασιστικής σημασίας για θέσεις εργασίας, όπως αυτές των *surveillants* και των *surveillants chefs* (φυλάκων και προϊσταμένων φυλάξεως) των φυλακών (απόφαση της 30ής Ιουνίου 1988, 318/86, Επιτροπή κατά Γαλλίας, Συλλογή 1988, σ. 3559, σκέψεις 11 έως 18), για ορισμένες δραστηριότητες, όπως είναι οι δραστηριότητες της αστυνομίας που ασκούνται σε περίπτωση σοβαρών ταραχών (προπαρατεθείσα απόφαση *Johnston*, σκέψεις 36 και 37) ή ακόμη για την υπηρεσία σε ορισμένες ειδικές μάχιμες μονάδες (απόφαση *Sirdar*, προπαρατεθείσα, σκέψεις 29 έως 31).
- 22 Ένα κράτος μέλος μπορεί να επιφυλάσσει μόνο στους άνδρες ή στις γυναίκες, κατά περίπτωση, τις δραστηριότητες αυτές καθώς και τη σχετική με αυτές επαγγελματική εκπαίδευση. Σε παρόμοια περίπτωση, τα κράτη μέλη υποχρεούνται, όπως προκύπτει από το άρθρο 9, παράγραφος 2, της οδηγίας, να εξετάζουν περιοδικά τις εν λόγω δραστηριότητες, προκειμένου να κρίνουν αν, λαμβάνοντας υπόψη την κοινωνική εξέλιξη, μπορεί ακόμα να διατηρηθεί παρέκκλιση από το γενικό καθεστώς της οδηγίας (προπαρατεθείσες αποφάσεις *Johnston*, σκέψη 37, και *Sirdar*, σκέψη 25).
- 23 Εξάλλου, κατά τον καθορισμό της εκτάσεως κάθε παρεκκλίσεως από το ατομικό δικαίωμα, όπως η ίση μεταχείριση μεταξύ ανδρών και γυναικών, πρέπει, όπως υπενθύμισε το Δικαστήριο στη σκέψη 38 της προπαρατεθείσας αποφάσεως *Johnston* και στη σκέψη 26 της προπαρατεθείσας αποφάσεως *Sirdar*, να τηρείται η αρχή της αναλογικότητας, η οποία περιλαμβάνεται μεταξύ των γενικών αρχών του κοινοτικού δικαίου. Η αρχή αυτή απαιτεί οι παρεκκλίσεις να μη βαίνουν πέραν αυτού που είναι κατάλληλο και αναγκαίο για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού και απαιτεί επίσης τον συμβιβασμό, στο μέτρο του δυνατού, της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως με τις απαιτήσεις της δημόσιας ασφάλειας που είναι καθοριστικές για τις συνθήκες ασκήσεως της εν λόγω δραστηριότητας.
- 24 Ωστόσο, ανάλογα με τις περιστάσεις, οι αρμόδιες εθνικές αρχές διαθέτουν κάποια διακριτική ευχέρεια όταν θεσπίζουν μέτρα τα οποία θεωρούν αναγκαία για την προάσπιση της δημόσιας ασφάλειας ενός κράτους μέλους (βλ. προπαρατεθείσες αποφάσεις *Leifer* κ.λπ., σκέψη 35, και *Sirdar*, σκέψη 27).

- 25 Συνεπώς, πρέπει να ελεγχθεί, όπως υπογράμμισε το Δικαστήριο στη σκέψη 28 της προπαρατεθείσας αποφάσεως *Sirdar*, αν, υπό τις παρούσες συνθήκες, τα μέτρα που έλαβαν οι εθνικές αρχές, κατά την άσκηση της διακριτικής ευχέρειας που τους αναγνωρίζεται, επιδιώκουν πράγματι τον σκοπό της προασπίσεως της δημόσιας ασφάλειας και αν είναι κατάλληλα και αναγκαία για την επίτευξη του στόχου αυτού.
- 26 Όπως τονίστηκε στις σκέψεις 5, 6 και 7 της παρούσας αποφάσεως, η άρνηση προσλήψεως της προσφεύγουσας της κύριας δίκης στην υπηρεσία της *Bundeswehr* στην οποία επιθυμούσε να απασχοληθεί στηρίζεται στις διατάξεις του γερμανικού δικαίου που προβλέπουν τον πλήρη αποκλεισμό των γυναικών από στρατιωτικές θέσεις που συνεπάγονται τη χρήση όπλων και επιτρέπουν την πρόσβασή τους μόνο στις υγειονομικές υπηρεσίες και στα σώματα στρατιωτικής μουσικής.
- 27 Λαμβανομένου υπόψη του περιεχομένου του, ο αποκλεισμός αυτός, ο οποίος έχει εφαρμογή στο σύνολο σχεδόν των στρατιωτικών επαγγελματικών δραστηριοτήτων της *Bundeswehr*, δεν μπορεί να θεωρηθεί ως μέτρο παρεκκλίσεως που δικαιολογείται από την ειδική φύση των εν λόγω επαγγελματικών δραστηριοτήτων ή από τις ειδικές συνθήκες της ασκήσεώς τους. Οι παρεκκλίσεις όμως που προβλέπει το άρθρο 2, παράγραφος 2, της οδηγίας είναι δυνατόν να αφορούν μόνον ειδικές δραστηριότητες (βλ., υπό την έννοια αυτή, την προπαρατεθείσα απόφαση Επιτροπή κατά Γαλλίας σκέψη 25).
- 28 Κατά τα λοιπά, ενόψει της φύσεως των ενόπλων δυνάμεων, το γεγονός ότι το προσωπικό που υπηρετεί στις δυνάμεις αυτές μπορεί να κληθεί να χρησιμοποιήσει όπλα δεν μπορεί να δικαιολογήσει αφεαυτού τον αποκλεισμό των γυναικών από την πρόσβαση στις στρατιωτικές θέσεις. Όπως διευκρίνισε η Γερμανική Κυβέρνηση, υφίσταται άλλωστε στις υπηρεσίες της *Bundeswehr* που είναι προσιτές στις γυναίκες μύηση στον χειρισμό των όπλων, που αποσκοπεί να παράσχει τη δυνατότητα στο προσωπικό των υπηρεσιών αυτών να αμυνθεί και να προσφέρει βοήθεια σε άλλους.

- 29 Υπό τις συνθήκες αυτές, ακόμη και αν ληφθούν υπόψη τα περιθώρια εκτιμήσεως που διαθέτουν ως προς τη δυνατότητα διατηρήσεως του επίμαχου αποκλεισμού, οι εθνικές αρχές δεν μπορούν γενικώς να θεωρήσουν, χωρίς να παραβιάσουν την αρχή της αναλογικότητας, ότι η σύνθεση όλων των ενόπλων μονάδων της Bundeswehr πρέπει να παραμείνει αποκλειστικά ανδροκρατούμενη.
- 30 Τέλος, προκειμένου περί της ενδεχόμενης εφαρμογής του άρθρου 2, παράγραφος 3, της οδηγίας, που επίσης επικαλείται η Γερμανική Κυβέρνηση, η διάταξη αυτή, όπως τόνισε το Δικαστήριο στη σκέψη 44 της προπαρατεθείσας αποφάσεως Johnston, αποσκοπεί να διασφαλίσει, αφενός, την προστασία της βιολογικής καταστάσεως της γυναίκας και, αφετέρου, τις ειδικές σχέσεις μεταξύ της γυναίκας και του τέκνου της. Επομένως, δεν παρέχει τη δυνατότητα αποκλεισμού των γυναικών από μια θέση για τον λόγο ότι θα πρέπει να προστατευθούν περισσότερο από τους άνδρες από κινδύνους που διαφέρουν από τις ειδικές ανάγκες προστασίας της γυναίκας, όπως οι ανάγκες που μνημονεύονται ρητώς.
- 31 Επομένως, ο πλήρης αποκλεισμός των γυναικών από κάθε στρατιωτική θέση που συνεπάγεται τη χρήση όπλων δεν εμπίπτει στο πλαίσιο των διαφορών μεταχειρίσεως που επιτρέπονται βάσει του άρθρου 2, παράγραφος 3, της οδηγίας στα πλαίσια μέριμνας προστασίας της γυναίκας.
- 32 Επομένως, στο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί απάντηση ότι η οδηγία απαγορεύει την εφαρμογή εθνικών διατάξεων, όπως αυτές του γερμανικού δικαίου, οι οποίες αποκλείουν γενικώς τις γυναίκες από τις στρατιωτικές θέσεις που συνεπάγονται τη χρήση όπλων και επιτρέπουν την πρόσβασή τους μόνο στις υγειονομικές υπηρεσίες και στα σώματα στρατιωτικής μουσικής.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 33 Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν η Γερμανική Κυβέρνηση, η Γαλλική Κυβέρνηση και η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου καθώς και η Επιτροπή, που κατέθεσαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, δεν αποδίδονται. Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπόδιοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ,

κρίνοντας επί του ερωτήματος που του υπέβαλε με διάταξη της 13ης Ιουλίου 1998 το Verwaltungsgericht Hannover, αποφαινεται:

Η οδηγία 76/207/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 9ης Φεβρουαρίου 1976, περί της εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισεως ανδρών και γυναικών, όσον αφορά την

πρόσβαση σε απασχόληση, την επαγγελματική εκπαίδευση και προώθηση και τις συνθήκες εργασίας, απαγορεύει την εφαρμογή εθνικών διατάξεων, όπως αυτές του γερμανικού δικαίου, οι οποίες αποκλείουν γενικώς τις γυναίκες από τις στρατιωτικές θέσεις που συνεπάγονται τη χρήση όπλων και επιτρέπουν την πρόσβασή τους μόνο στις υγειονομικές υπηρεσίες και στα σώματα στρατιωτικής μουσικής.

	Rodríguez Iglesias	Moitinho de Almeida	
Sevón	Karpeyn	Gulmann	Puissochet
Hirsch	Ragnemalm	Wathelet	

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 11 Ιανουαρίου 2000.

Ο Γραμματέας

R. Grass

Ο Πρόεδρος

G. C. Rodríguez Iglesias